חנוכה

מבוא

בבואנו לבאר את עומקם של ימי החנוכה, עלינו להתבונן במספר נקודות, מתוכם נגיע לבהירות הדברים.

א. מהי העבודה המיוחדת לימי החנוכה, ומדוע בחרו דווקא בימים אלו לעבודה זו?

ב. "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו בהלל ובהודאה". מדוע נושא ההודאה חשוב כל כך ביהדות עד כדי שחז"ל קבעו עליו ימים מיוחדים בפני עצמם?

פסח נקבע למועד, כדי לחזק את האמונה. חג השבועות נקבע למועד על קבלת התורה וכו', שהם באמת נושאים עקרוניים ביהדות, אך מדוע נושא ההודאה הוא נושא כה מהותי, יותר מאשר, למשל, מידת החסד, מידות טובות וכדו', שחז"ל לא קבעו עליהם חג מיוחד?

ג. ואם בכל זאת קבעו את ימי החנוכה להודות ולהלל, מדוע לא קבעו אותם כיום טוב, בו נאסרה המלאכה ויש בימים קדושה. אם חנוכה הם ימים כה נעלים, מדוע אין בהם קדושת יום טוב, על כל המשתמע מכך?

ד. בעצם נושא ההודאה, יש להבין מה המשמעות להודאה שלנו לקב"ה, שמלא כל הארץ כבודו, ואיזה צורך יש בזה, הרי ודאי הוא שההודאה שלנו היא חלק מהעבודה שנצרכת לנו בכדי להתקדם בעבודת ה'. מדוע נושא זה חשוב בהתקדמותינו הרוחנית?

ה. עוד צריך להבין מה המיוחד בניסים שהיו בימים ההם בזמן הזה, והרי בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, עם ניסים קטנים וגדולים, ומה מיוחד בניסי חנוכה שעושים עליהם פירסומי ניסא יותר מכל הניסים האחרים, בשונה משאר ניסים שלא מצאנו להם פירסום כה גדול?

ו. ידועים דברי הגמרא, שאחד הניסים שהיו בבית המקדש הוא שנר המערבי לא כבה. נמצא שבכל יום התרחש נס פך השמן בבית המקדש,

שהשמן הספיק ליותר זמן ממה שהיה בו. אם כך, מדוע תיקנו פירסום גדול רק לנס שאירע לחשמונאים?

ז. ועוד יש להבין, הנה בימי החנוכה אנו מזכירים שני ניסים שונים - נס המלחמה, בו מעטים נצחו את המועטים, וחלשים את המרובים וכו', וישנו נס נוסף של נס פך השמן, כשנכנסו לבית המקדש ורצו להדליק בשמן טהור, והיונים שברו את כל פחי השמן, עד שמצאו פך שמן אחד חתום בחותמת כהן גדול, והיה בו שמן ליום אחד, שהספיק לבסוף לשמונה ימים. האם יש קשר בין ניסים אלו?

ח. עוד יש להתבונן, עד כמה שאנו מזכירים את שני הניסים הללו, מדוע אנו מתמקדים בעיקר בהדלקה, שהיא לזכר נס פך השמן, בעוד שאת ניסי המלחמה אנו מזכירים רק ב'על הניסים'?

• פרק א׳ •

מהות החג ועניינו

מהות וענין חגי ישראל

כחלק ממהלך עבודתינו הרוחנית במשך השנה, העניק לנו הקב״ה ימים מסוגלים עם ׳הארות׳ מיוחדות, בהם ניתן להשיג כלים הנצרכים לעבודת ה׳ שלנו.

מה הם כלי העבודה שניתנו לנו בימי החנוכה? מה נוכל להשיג באמצעות ימי החנוכה, להמשך חיינו?

הסיבה שבגינה הגיעו הגזרות

הבה ונשוב אל ימי החשמונאים, נלמד מדוע נגזר עליהם גזירות רוחניות כה קשות, כיצד הם פעלו לביטול הגזירות וזכו לניסים כה מופלאים, ונלמד מכך לקחים לעצמנו.

כתב הב״ח (סי׳ תרע סק״ד): **״חנוכה עיקר הגזרה היתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן היתה גזרה לבטל מהם העבודה, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה׳ על ידי כוהנים עובדי העבודה בבית ה׳, על כן נעשה הנס גם כן בנרות״.**

מבאר לנו הב״ח, שהסיבה שהקב״ה סיבב שהיוונים יגזרו גזרות על היהודים, היתה מכיון שהם התרשלו בעבודה, ולכן נגזר עליהם שתתבטל העבודה.

השפתי חיים (מועדים ב׳ עמ׳ מח) מבאר שההתרשלות בעבודה נבעה מעצלות שהיתה להם, וזה מה שגרם להם את ההתבטלות מהעבודה. לכן נגזר עליהם שהעבודה תתבטל מהם לגמרי.

ומוסיף השפ״ח שצריך להבין שהעניין של עצלות - זריזות, אינו עניין שולי וקטן בעבודת ה׳, אלא הוא אבן יסוד לכל עניין תכלית עבודת האדם בעולם.

ניסיון האדם ותכלית עבודת האדם

הרמח"ל בספרו דרך ה' (ח"א פ"ג) מאריך לבאר, שהקב"ה ברא את האדם בכדי להיטיב לו, אך כדי שההטבה לא תיהיה נהמא דכיסופא (לחם של בושה), הקב"ה נתן לאדם תפקיד בעולם, ולעתיד לבוא יקבל שכר כנגד עבודתו בעולם הזה.

צורת העבודה שהקב"ה נתן לאדם היא, שהקב"ה ברא את האדם משני ניגודים - הגוף והנשמה. הנשמה היא חלק רוחני וגבוה אפילו יותר מהמלאכים, ואילו הגוף הוא נמוך וגשמי.

האדם נלחם כל חייו בין שני ניגודים אלו, האם ללכת בעקבות הגשם או להעניק משקל עודף לרוח, האם להשקיע ברוחניות או בגשמיות.

ולולי שהגוף היה כיסוי לנשמה שנמצאת בתוך האדם, הנשמה מצד עצמה היתה נמשכת אל בוראה, נמשכת אל הרוחניות, ולא היה לאדם ניסיון כלל, וממילא לא היתה לו כלל סיבה לקבל שכר, לכן הקב"ה שם את הנשמה בתוך הגוף שהוא חוצץ בפני הנשמה ויוצר לה מחיצות וכיסויים גשמיים, וכך יש לאדם ניסיון ובחירה - האם לבחור בטוב או לבחור ברע.

המסילת ישרים בפ"ו כותב: **"טבע האדם כבד מאד כי עפריות החומריות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה, ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך צריך שיתגבר עצמו נגד טבעו עצמו, ויתגבר ויזדרז".**

הגוף גורם לאדם משיכה אל החומר, משיכה לגסות ולעצלות, ושומה עליו לצאת ממנה ולהתקדם ברוחניות.

חז"ל (ב"ר פרשה יז', פיסקא ד') אומרים שכשאדם הראשון קרא שמות לכל בעלי החיים, קרא לעצמו 'אדם, שנבראתי מן האדמה'. אנו יודעים שהשם של הדבר מעיד על מהות הדבר, ואדם הראשון קרא לעצמו אדם על שם האדמה, כי הבין שמהות האדם בעולם, הוא על שם האדמה, מכיון שדווקא זה שהאדם הגיע מן האדמה, חומר גשמי וחומרי, זה מה שמביא לו את תפקידו בעולמו - להילחם בחומריות המושכת אל העצלות.

אנו רואים זאת בסולם העבודה של רבי פנחס בן יאיר, לאחר הזהירות - החלק של הסור מרע, הדבר הראשון שבעשה טוב בדרך למעלות העליונות - הוא 'הזריזות'.

במבט ראשון זה נראה מאוד תמוה, מדוע מעלה זו היא הראשונה שבמעלות? מדוע בלעדיה לא נצליח להעפיל להמשך השלבים בעבודת ה'?

הזריזות אין פירושה ללכת מהר ולא לאט... הגדרת הזריזות היא כל פעולה שאדם עושה כנגד טבעו ורצונו, כל ״יציאה מאזור הנוחות שלו׳, ממשיכתו הטבעית ומהרצון הטבעי שהגוף מושך אליו, לעשות את מה שהוא מבין בשכלו שכך צריך לעשות, ושכך מצווה אותו בוראו - זו זריזות, הכח שהאדם צריך להפעיל בעצמו כדי להתגבר על משיכתו הטבעית.

ולפי״ז נתבונן ונראה שכמעט כל ההתמודדות שלנו בעולם הרוחני קשור לנושא זה, השאלה אם לקום בזמן, לכוון בתפילה, להימנע מדברים בטלים, לעצור נטיות לא טובות ומידות לא טובות, הכל מגיע בסופו של דבר לפעולת ׳הזריזות׳, ההתגברות של האדם לעשות את מה שהוא צריך לעשות - כשזה נוגד את טבעו הפשוט ומשיכתו הטבעית.

ההתרשלות בעבודה גרמה לביטול העבודה

בזמן החשמונאים, כותב השפתי חיים, הם התרשלו בעבודה ונכנעו לכוחות החומר ולא הזדרזו בעבודת ה׳. היתה זו סתירה לכל תכלית האדם והבריאה, מכיון שכל התכלית של האדם בעולם הזה, לעבוד ולא להתרשל בעבודה, עד כדי כך שנגזר עליהם שתתבטל מהם העבודה בעל כרחם.

הגזרה התבצעה דווקא על ידי היוונים, שהיו הסמל של מלכות הגוף והיופי החיצוני. ליוונים לא היתה כלל בעיה עם הגוף היהודי, (ולא כמו המן שרצה להשמידם ולהורגם). ליוונים לא היתה שום בעיה שהיהודים ישארו בחיים, אך הם רצו שהיהודים ימחקו כל מה שמקשר בין הגשם לרוחניות.

הגר״א כותב ש׳אריסטו, מכיר באלוקיו ומכון למרוד בו׳, כלומר שהיו מחכמי יון שהכירו במציאות הבורא והאמינו בקיומו, אך כפרו בקשר שיש להקב״ה עם העולם. הם סברו שהקב״ה ברא את העולם אך לא מתעניין בו, לא מתעסק איתו ובודאי שאינו משגיח עליו בהשגחה פרטית, וממילא כיום לאחר בריאת העולם אין שום קשר בין העולמות הרוחניים לעולמות הגשמיים.

ישנם בעולם כוחות של קדושה וכוחות של טומאה. הקב״ה ברא אותם בעולם בכדי שיהיה לאדם בחירה בין טוב לרע, כוחות הטומאה כוללים את כל כוחות הרע שמושכים לכל דבר שהוא נגד הרוחניות, כוחות של תאוה ומשיכה אל החומר.

"חשיכה זו יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל" (בראשית רבה (פרשת לך לך פרשה מד סימן יז)

חושך מבטא שהאדם נמצא במצב שאינו יודע את הדרך, וכמו שזה נכון בעולם הגשמי - כך זה גם בעולם הרוחני.

האדם הולך בעולם ומחפש את דרכו, אך יש לאדם בחירה והוא צריך לטרוח למצוא את 'האור' שבתוך החושך, כלומר, למצוא את האמת שצריך ללכת אחריה - בתוך החושך המטעה את האדם ללכת אחרי דברים שלא יביאוהו אל התכלית.

יון זה חושך. יון גרמו לבילבול בעולם, הם הרימו על נס את עניין החומריות והגשמיות, ואמרו שזה כל תכלית העולם. מה שלא נראה - לא קיים, הסתירה הגמורה לעולם הרוחני, היה העסק של יון - לנתק בין גשמיות העולם הזה לכל דבר רוחני.

כשהיוונים נכנסו להיכל, דבר ראשון הם הלכו לטמא את כל השמנים, ומדוע זה היה כה חשוב להם? כי היתה כאן מלחמה כנגד המושג של מציאות רוחנית של 'שמן טהור'. היוונים הצהירו שמבחינתם אין דבר כזה שמן טהור ושמן טמא, שמן - זה שמן - במובן הגשמי שלו. לא יותר מזה.

היוונים נלחמו בכל הכוח שהעולם ינהג רק על פי כוחות החומר והגשם, וללא כל קשר אל הרוח.

ולכן אמרו לעם ישראל לכתוב על הבתים ועל קרן השור, אין לכם 'חלק' באלוקי ישראל, אין להם שייכות איתו ואין לכם קשר איתו, אלא ישנו נתק גמור בין הגשם לבין כל דבר רוחני.

כתוב במדרש בהעלותך (אות ה') כשהקב"ה אמר לעם ישראל להדליק את המנורה: **"אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, לנו אתה אומר שנאיר לפניך, אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך... אמר להם הקדוש ברוך הוא לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם, למה – לעלות אתכם בפני האומות, שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל העולם".**

כתוב בספרים הקדושים, שהמנורה שמדליקים בה נרות, באה לבטא את התפקיד של עם ישראל בעולם, 'להאיר' את החושך הקיים בעולם, להראות סמל ודוגמא של תכלית העולם - להכניס את העולם הרוחני אל תוך העולם הגשמי, ולעסוק

בו כדבר שהוא העיקר בחיים, וכל החומר והגשם הוא ככלי שמשתמשים בו כדי להגיע אל הרוחניות.

זהו תפקידו של עם ישראל בעולם, להתגבר על כוחות הטומאה, על כוחות המשיכה אל החומר ואל הגשם, ולהגביר בתוכם - וממילא בכל העולם - את כוחות הקדושה, את המשיכה את הרוחניות, אל עבודת ה׳.

ועד כמה שהם התרשלו בעבודה, השליטו היוונים את כוחם ואת האידיאולוגיה שלהם בעולם, להשבית כמה שיותר את כוחות הקדושה בעולם ולהראות שהעולם חומרי לחלוטין.

התיקון לחטא - מסירות נפש

וכתב הב״ח שם, שהתיקון של עם ישראל נעשה על ידי ש׳מסרו נפשם על העבודה׳, כלומר שהחטא שלהם היה בזה שלא התגברו על נטיית הגוף, ובזה שנתנו לגוף את הדרישה שלו הטבעית - לנוח ולהיות עצל, והתיקון לזה היה בזה שמסרו נפש לקיים את המצוות.

ושמעתי לבאר מפי הגרא״נ רוטשילד שליט״א, שמסירות נפש אין הכוונה דווקא ׳למות׳ על קידוש ה׳. מסירות נפש זה כל אדם שמוסר את הנפש לו יתברך, מוסר אותה ממקום הנוחות שלה, וממה שהיא רוצה, נפש האדם שזה הנפש הבהמית של האדם - רוצה לנוח ולא להתאמץ, ובכל פעם שהאדם מזדרז הוא בעצם מוסר נפש ברמה מסויימת, מכיון שהוא עושה נגד רצון הגוף שלו, ונגד המשיכה הטבעית שלו, הוא ׳מוסר את עצמו׳ למען הקב״ה.

ובזמן גזרות היוונים, האפשרות היחידה לקיים את המצוות היתה על ידי מסירות נפש ועם מאמץ גדול, כידוע שהיו לומדים במסירות נפש ומסתירים את הלימוד עם משחק הסביבונים, ועושים מצוות בסתר תוך כדי סכנה גדולה, ובכך תיקנו את חטאם, שחטאו בזה שהתרשלו בעבודה ולא מסרו את עצמם על העבודה.

ומכיון שתיקנו את חטאם, ועשו מעל ומעבר הטבע הרגיל של האדם, שלא אוהב להתאמץ ולמסור נפש, והם מסרו נפש ועשו מעל הטבע לקיום המצוות ועבודת ה׳, שלח להם הקב״ה ישועה שנעשתה מעל דרכי הטבע - על ידי ניסים ונפלאות.[5]

5. עיקר מלחמת היוונים, היא לנתק את הרוח מהגשם, ולומר שאין דבר כזה עולם רוחני, אלא רק מה שקיים בגשם הוא קיים ואין יותר מזה.

אך הקב״ה ציוה עלינו להכניס את הקדושה לתוך חיי העולם הזה, ולכן התגלגל דווקא על ידי החשמונאים, שזכו להכניס מועד נוסף על מועדי השנה לתוך ימי החול.

כלומר, שמכיון שהם עשו מעל ומעבר לטבעם האנושי הרגיל, הקב״ה עשה להם ניסים ונפלאות מעל הטבע הרגיל, דבר ראשון - הושיע אותם מגזרות היוונים, וניצחו במלחמה, דבר שני - הקב״ה סייע בעדם לקיים את המצוות, וכך היה להם שמן ניסי שהתרבה מעל הטבע, וכך יכלו להדליק את המנורה ללא הפסקה.

ניצחון החשמונאים התבטא בכך שמצאו פך שמן טהור וזכו להדליק בו את המנורה, ובכך סימלו את מלחמת הקדושה והפנימיות הרוחנית כנגד היוונים, המתנגדים לאור שבעולם ולרוחניות שבעולם.

והנה הדלקת הנרות בביהמ״ק הייתה בעיקרון יכולה להיות גם בשמן טמא, שטומאה הותרה בציבור, אך הקב״ה עזר לעם ישראל להדר ולהדליק דווקא על ידי שמן טהור, שהגיע דווקא על ידי נס, מכיון שנס הוא נגד הטבע שיון מייצגת, וזה בא להראות שאין טבע בעולם, והכח הפנימי-הרוחני של העולם, הוא הכח האמיתי המנהל את הכל.

סיכומם של דברים: הב״ח מבאר שגזרות היוונים הגיעו עקב התרשלות עם ישראל מחובת עבודתם, שהרי כל עיקר עבודת האדם בעולם היא התגברות הרוח על החומר, ובזה הם נכשלו.

ומכיון שהתרשלו בעבודה נגזר עליהם שתתבטל העבודה בעל כורחם, והגזרה נעשתה דווקא ע״י היוונים שכל עיקר תורתם הייתה שאין קשר בין הרוח לחומר, והחשיבו רק את העולם החומרי, וכפרו בעולם הרוחני.

והתיקון לחטאם היה - עבודת ה׳ מתוך מסירות נפש, למרות כל הגזרות ומניעות של היוונים - המשיכו לקיים את התורה והמצוות מתוך מסירות נפש, שזוהי ההתגברות הגדולה ביותר על החומר, שאדם מוסר את עצמו על קיום התורה והמצוות.

ועד כמה שהם עבדו את הקב״ה מעל הטבע החומרי הרגיל שלהם, ומסרו נפש, הקב״ה עשה להם ניסים ונפלאות מעל הטבע, ובכך ניצחו הם את היוונים ואת האמונה שלהם - שאין דבר בעולם שהוא מעל הטבע.

שהרי ימי חנוכה אינם נקראים ׳מקראי קודש׳ כמו שאר החגים מן התורה, אלא ימי חנוכה, דינם כימי חול, מותר לעשות מלאכות, ואין בהם דיני קדושה כמו שבת או יום טוב, ומאידך הם ימים שאנו עובדים בהם עבודה מיוחדת כמו שיש בשאר החגים.

וזה בדווקא, מכיון שזה היה הסמל של מלחמת החשמונאים - להכניס את הקדושה לתוך חיי החומר.

• פרק ב׳ •

תקנת חז״ל לדורות

החכמים שהיו באותו הזמן, רצו לתקן תיקון לדורות, שעל ידו עם ישראל בכל דור ודור, יקבלו את ההשפעה שהייתה באותם הימים, שזה בעצם ההשפעה והכח של המסירות נפש של היהודי - שהוא מוסר את רצונותיו, טבעיו ונטיות ליבו אל החומר ועובד את הקב״ה, ומחזק את כח הנשמה שלו.

״לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה״, (שבת כא, ב).

״כולה מילתא דחנוכה עיקרה להודאה נתקנה״ (רש״י שבת כד, א).

״וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה׳ על ידי כוהנים עובדי העבודה בבית ה׳, על כן נעשה הנס גם כן בנרות... ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב״ (ב״ח, שם).

כלומר, העבודה שחז״ל תיקנו לנו בימים אלו, הם ימי עבודה בהלל והודאה, שעל ידם נגיע אל הזריזות בעבודת ה׳, ונצליח להתגבר על כוחות הגוף והחומר שמושכים אותנו להתעצל, לנוח, ולא לעבוד. כיצד הדברים שייכים זה לזה?

שני המשמעויות במושג הודאה

הגאון רבי יצחק הוטנר זצ״ל בספרו פחד יצחק (חנוכה, מאמר ב׳ פרק ב׳) כותב שהודאה מורכבת משני דברים המשלימים זה את זה. מחד גיסא, ׳הודאה׳ היא מלשון מודה על האמת, ומאידך גיסא, ׳הודאה׳ היא מלשון לומר תודה.

והם שני מושגים משלימים, מכיון שבשביל לומר תודה על משהו, צריך קודם כל להכיר בצורה ברורה למי אנו צריכים להודות, על מה ולמה.

ובנוסף, ככל שאחד נותן תודה לשני, בכך הוא מכיר ומעריך, שכל מה שיש לו שייך לשני, ושהדבר הגיע ממנו, וממילא יש לו סיבה להודות לו ולשבחו.

זהו הדבר הגדול שאנו עושים בימי ההלל וההודאה. אנו מודים לקב״ה על כך שכל מה שיש לנו הכל הוא משלו ומידו, הכל הוא מתוך חסדיו המרובים, ואהבתו הגדולה אלינו, ועל ידי ההודאה שלנו, אנו יותר ויותר מפנימים ומכירים בזה, שעל כל דבר ודבר שיש לנו אנו צריכים להודות ולשבח לקב״ה.

על ידי שנגיע להכרה ברורה ובהירה, שכל מה שיש לנו בחיים - הכל הוא מאת הקב"ה, ממילא נוכל להשתעבד אליו ולעובדו בלבב שלם, כי אנו מבינים שהכל הוא שלו ומידו, והוא נותן לנו את הכח ואת היכולת לעשות חיל.

כפי שביארנו לעיל, עיקר הגזירות שהיו בזמן היוונים, הגיעו מכיון שעם ישראל התרשלו בעבודה והעמידו את החומר במרכז חייהם.

חז"ל שהיו באותו הזמן, תיקנו תקנה לדורות לכל עם ישראל - את ימי החנוכה, שעל ידי עבודת ההודאה, נגיע להכרה ברורה שהקב"ה הוא הנותן לנו כח ויכולת, וכל חיינו הם בידו, וכל מה שיש לנו זה ממנו, ועל ידי הכרה זו, נתחזק בעבודתנו, ונשקיע את כל כוחותינו ברוחניות ובעבודת ה'.

היוונים רצו לנתק את מה שקורה בעולם לבין אלוקי ישראל, ועל ידי ההודאה אנו 'מחברים' בין כל מה שיש לנו לאלוקינו יתברך. אנו מודים בעובדה שכל מה שיש בעולם וכל מה שיש לנו, הכל ממנו יתברך.

> ידועים דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, הפותח וכותב: "**כוונת כל המצוות, שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה**".

המצוות מסובבות אותנו על כל צעד ושעל, איך אוכלים, איך ישנים, איך מתלבשים, מה עושים וכו', אנו משעבדים את כל אברינו ואת כל צעדינו אל האדון שלנו - בורא כל העולמות.

כדי להגיע לרמה כזאת, שבאמת נהיה 'עבדא דקודשא בריך הוא', אנו חייבים להגיע להכרה ברורה וחזקה בכך, שכל מה שיש לנו זה רק מהקב"ה, הוא נתן ונותן לנו הכל. אם כך, אנו חייבים לו את הכל.

הלימוד מנסי חנוכה

פתחנו את דברינו בשאלה, מדוע נס פך השמן זכה לתהודה כה גדולה ולחלק מרכזי במצוות הדלקת נרות חנוכה, בעוד שנס המלחמה, בו מעטים וחלשים בגופם ניצחו את האמפריה היוונית האדירה, נדחק לאיזכור אחד, בתפילת 'על הניסים'. מדוע?

> המהר"ל בספרו 'נר מצוה' כותב: "**עיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל שהיו מנצחים את היוונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן ניצחון הזה על ידי הנס שעשה זה השם יתברך, ולא היה זה מכוחם**

וגבורתם, ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלחמה שהיו מנצחים ישראל היה מן השם יתברך". (וכ"ה במשך חכמה, שמות יב' טו').

הנה על נס המלחמה אנו רואים בימינו, שישנם מאחינו התועים שהפכו את הימים האלו לימים הפוכים לגמרי ממהות הימים, שהרי אנו באים לומר בכל ימים אלו, שהקב"ה הוא בעל הכוחות כולם, והכל הוא בידו ומידו, ואילו הם מקדישים את הימים הללו, כחג של כוחי ועוצם ידי, תחרויות ספורט וכו', מתוך אחיזה שיהודה המכבי היה יהודי חזק מאוד, ובזכות זה קרה כל נס הניצחון, וזהו ההפך הגמור ממה שקרה, וממה שאנו באים לפרסם.

ולעומת זאת, נס פך השמן, הוא נס שלא שייך בו כלל 'כוחי ועוצם ידי'. וברור הוא ששום כח לא יוכל להוציא משמן של יום אחד - שמונה ימים, ונס כזה כל אחד מבין שהגיע רק מאת הקב"ה.

ולפי זה נבין דבר נוסף וחשוב, חז"ל קבעו את ימי החנוכה להודות ולהלל, בכדי שהאדם יגיע להודאה אמיתית ונכונה, אך מדוע קבעו אותו על ניסי חנוכה בדווקא, למרות שבמהלך ההיסטוריה התרחשו הרבה ניסים ונפלאות?

התשובה היא, מכיון שבחנוכה היה דבר מיוחד - שהיו בו שני ניסים, נס אחד - שהיה כביכול נס לא כל כך גלוי ואפשר לטעות בו, שקרה מתוך כוחי ועוצם ידי. ונס שני - נס גלוי שאי אפשר לטעות בו, ואין בו צד לומר שכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

וכך - נס אחד מלמד על הנס השני, מגלה שכל מאורע שקורה, גם אם הוא יותר בולט ומוכח שהגיע מאת הקב"ה, וגם אם הוא יותר בהסתר כביכול - הכל מאת הקב"ה, שהוא בעל היכולת ובעל הכוחות כולם.

לכן דווקא את נס פך השמן אנו מפרסמים הרבה יותר מנס המלחמה, מכיון שהוא הנס המלמד אותנו, שכל קורותינו ומעשינו נתונים בידי הקב"ה שהוא בעל הכוחות כולם, וממנו אנו מקישים גם לנס המלחמה, ומבינים שגם נס זה נעשה אך ורק על ידי הקב"ה, ולא על ידי כוחי ועוצם ידי.

לפי זה נבין גם מה שהקשנו בתחילה, שאע"פ שנס התרבות השמן לא בהכרח היה נס כה גדול בזמן בית המקדש, שרבו בו הניסים בכל יום, בכל זאת אנו מפרסמים אותו בפרסום גדול, כדי ללמדנו לקח שמי שאמר לשמן שידלק, הוא זה שעשה עושה ועושה לכל המעשים, הכל ממנו יתברך.

• פרק שלישי •

העבודה המעשית בימים אלו

חנוכה הוא מלשון 'חינוך', וזהו זמן שיש השפעה בעולם להתחנך, להתרגל, ולהפנים את הניסים שתמיד קורים מסביבנו ולהכיר בבורא העולם.

אדם יכול לראות בעצמו, שכאשר קורים לו ניסים גלויים, קל לו מאוד להודות לקב"ה, ולשייך את הנס לכוחו ומעשיו של הקב"ה.

אך כשמדובר ברגעי החיים עצמם, הצלחות קטנות ושגרתיות, ניסים שבכל יום עמנו, אנו פחות חשים שמדובר בשרשרת ניסים מופלאים שכולם נעשים על ידי הבורא, כי מבחינתנו הם חלק מטבע העולם והצלחותינו שלנו.

אך האמת היא, שהאדם צריך להודות לקב"ה על כל דבר, על כל מקרה שקורה איתו.

ועוד הרבה יותר. לא צריך רק להודות לקב"ה על כך שיש לי עיניים, אינני עוור - כמו שפלוני עוור וכדו', אלא הרבה יותר מכך. עצם זה שהקב"ה הביא אותי לעולם, העניק לי כל כך הרבה כלים ויכולת לעבוד אותו, וכל זה הוא בשביל להביא אותי אל התענוג הניצחי, אל העולם הבא, "להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העינוגים שיכולים להימצא", (לשון המס"י פ"א), ובכדי להגיע לזה הקיפני הקב"ה בכל כך הרבה רגעים, תחושות, נסיונות, אופי וכשרון, שפע אמצעים שיובילו אותי בדרכי אל הטוב הנצחי.

על כל דבר, ואפילו הקטן והבסיסי ביותר שיש לנו - צריך להודות לה'. אסור לנו 'לתפוס' את המציאות שלנו כמציאות מוכרחת וברורה שכך זה אמור להיות ולא יכול להיות אחרת, מכיון שכל המציאות של האדם היא חסד עצום של הקב"ה.

משל למלך שהעניק לידידו רשות לחצוב בהר של זהב במשך יום שלם, וכמה שיספיק לקחת - יהיה שלו, ובכדי שיצליח לחצוב בהר הזהב, נתן לו כלים מתאימים, אוכל ושתיה וסיוע של כמה פועלי מחצבות מקצועיים וחרוצים.

כל אחד מבין, שההודאה למלך היא לא רק על התכלית הסופית - על הזהב שיקבל בסופו של יום, אלא יש כאן גם סיבה להודות על כל הכלים שהמלך נתן לו להצליח ולכרות זהב, שהרי לולי הכלים המתאימים, לא היה מצליח להגיע לכמות שכזאת.

גם אנו להבדיל אלף אלפי הבדלות, הקב״ה נתן לנו את העולם הזה כפרוזדור, בו מונחים יהלומים על כל צעד ושעל. כדי לעבור את הפרוזדור ולרכוש רכוש ניצחי - אנו צריכים הרבה כלים, חכמה ובינה, בריאות, פרנסה, הצלחה, וכו׳, והקב״ה נותן לנו שפע אין סופי בכל יום ויום כדי שיהיה לנו את כל צורכנו שנוכל לעבוד ולהיות שקועים בעבודתנו בצורה המקסימלית.

עלינו להודות ולהכיר טובה לא רק על ניסים גלויים, היוצאים מדרך הטבע, אלא על כל דבר שיש לנו, קטן כגדול, מכיון שכל דבר הוא כלי עזר וסיוע, שבאמצעותו נוכל לרכוש קנייני נצח.

ישנם שני סוגים של אנשים, ישנם אנשים שחיים את חייהם עם הרגשה של חסר, ותמיד רואים בעיני רוחם את מה שעדיין אין להם, וישנם אנשים שהגיעו למדרגה - על ידי כח ההודאה - שבכל דבר שקורה להם, ואפילו הקטן ביותר, רואים את יד ה׳ שדואגת להם, משגיחה עליהם, וממילא חיים את החיים שלהם, באושר יותר גדול, יותר בשמחה, וממילא גם עם יותר חשק ומרץ לעבוד את הקב״ה.

הדרך המעשית להגיע לעבודת ימים אלו

החיד״א (בספרו כסא דוד דרוש ח׳) כותב: **״בימים ההם הגדיל ה׳ להשפיע שפע ישועה ורחמים ואיתרחיש להו ניסא, וגם ״בזמן הזה״ מתחדש השפעת רחמים ואורות עליונים כאשר היתה באמנה בימים שנעשה הנס״.**

השפתי חיים (מועדים ב׳ עמ׳ טו׳) אומר **״בכל דור ודור בימי החנוכה יתעוררו מההתבוננות בנס השמן להכיר שהבורא יתברך הוא שהושיעם גם במלחמה בדרך פלא, כי הוא מנהיג ברצונו את כל חוקי הטבע בתמידות״.**

כלומר, בחנוכה יש כח ויכולת מיוחדים, לעבוד את עבודת הימים, ולהגיע להכרה ולהתבוננות בניסי ה׳ יתברך והנהגתו התמידית עלינו.[6]

---

6. מדהים לראות כיצד ימים שכל מהותם היא מלחמה בתרבות יוון - נהפכים לימים שישנם מאחינו שתרבות יוון ניצחה אותם וכבשה את אורח החיים שלהם.

אך באמת של הדברים, זהו אינו פלא, מכיון שמאותה סיבה שבימים אלו ישנה הארה מיוחדת להתחזק בעבודה הרוחנית שלנו, ישנם גם כוחות מיוחדים לכוחות הטומאה שבעולם, להשליט את כח החומר והגשם בעולם.

זה כדי שתהיה תמיד בחירה ביד האדם. ׳זה לעומת זה עשה אלוקים׳, לכן תמיד כשיש תוספת כח לקדושה בעולם, ישנה גם תוספת כח טומאה בעולם.

ראשית, אנו מדליקים את החנוכייה, ובזה אנו באים לסמל את פעולת המנורה, כמו שהקב״ה ציוה אותנו להדליק את המנורה, המסמל את ההדלקה שאנו צריכים להדליק בעולם, את האור בתוך החושך, את ההבנה שהעיקר בחיים - זה חיי הרוחניות.

והעיקר שבכל זה, הוא להדליק את האור שבתוכנו, להאיר את נשמתנו, וממילא זה ישפיע גם על עצמנו, לדעת את תכליתנו ומטרתינו.

בכל המועדים ישנם כלים הבאים לתת ביטוי והמחשה לדברים השייכים למהות החג, הסוכה באה לבטא את דירת העראי, המצה והמרור באים להמחיש את העבדות, וכן על זה הדרך.

וכך בהדלקת החנוכייה, אנו באים ועושים פירסומי ניסא, אנו באים להרים על נס דבר מסוים שהיה אז - ובאים להמשיכו עד היום.

וכמו שאז הביטוי של ניצחון החשמונאים בהדלקת המנורה על ידי שמן טהור, זה היה ביטוי של ניצחון הרוח על החומר, כך גם אנו באים לבטא ולהנציח את אותו עניין, וזה ביטוי גם לרבים, אך גם לעצמנו, להחדיר בתוכנו את המטרה שלנו, ואת התכלית שלנו בעולם - להתחבר אל האור, אל העולם הרוחני.

עבודת היום - ההודאה

שנית יש לנו את עבודת ההודאה, וכמו שביארנו לעיל, שההודאה הוא הכלי שיביא אותנו לחיבור בעבודתנו, על ידי שנכיר שכל מה שיש לנו מגיע מהקב״ה.

כדי להגיע לדרגה בעניין ההודאה, צריך כמה שיותר הכנה כבר לפני חנוכה. יהודי ש״פול׳ לימים אלו, ורק אז יתחיל לעבוד על הודאה, יהיה לו יותר קשה להתחבר לעבודת ימי החנוכה.

לימדונו רבותינו, שזוהי הסיבה הרוחנית השורשית שגם בהיכלי התורה בימים אלו ישנו יותר קושי ויותר ניסיון להתחזק בעבודת ה׳, מכיון שעד כמה שניתן להשיג השגות נשגבות יותר משאר השנה, זה חייב לבוא לאדם רק עד כמה שיהיה לו עמל מיוחד ולא - שיבוא לו בחינם.

וליישב נושא זה על הלב, ניתן להמשיל את זה שמקום שיש בפנים דבר מאוד יקר וחשוב, שמתבקש שסביב אותו מקום, תהיה חומה רחבה ורצינית שקשה מאוד לעבור אותה.

בשונה ממקום שנראה שם חומה קטנה או פרוצה שאז נבין שאין בפנים דברים יקרים וחשובים ולכן גם לא קשה להיכנס לשם.

וכך גם לענייננו, עד כמה שאפשר להשיג השגות גבוהות ונשגבות בזמן מסויים, בשביל להגיע להרגשת השגות אלו ולקנות אותם, מוכרח קודם לעבור חומה ולהגיע אל ההשגות.

נחשוב בעצמנו, אם יודיעו לנו באמצע החורף, שמחר יש יום כיפור... האם נצליח להתחבר מיד? האם נצליח להגיע לדרגה גבוהה של תשובה, תיקון המעשים וחשבון הנפש?

לכן ודאי שצריך להתחבר לכל נושא ההודאה לפחות כמה ימים לפני חנוכה.

העצה הפשוטה לזה, היא מדברי הפחד יצחק הנ״ל, המקדיש את עיקר מאמרו להבנת ברכת מודים שבברכות שמו״ע, ומבאר שברכת מודים מתחלקת לשניים.

בתחילה אנו מוסרים מודעה, שהקב״ה הוא מלכנו, צור חיינו, המגן שלנו. זהו חלק ההודאה על האמת שכל מה שיש לנו זה מאת הקב״ה. ולאחר מכן אנו מתחילים לומר תודה, על חיינו, על הנשמה שלנו, על הניסים והנפלאות שבכל יום ויום עמנו.

ומבאר רבי יצחק הוטנר זצ״ל, שהברכה מחולקת כך מכיון שזהו סדר הדברים וכפי שביארנו, בתחילה צריך להגיע להודאה על האמת, שכל מה שיש לנו הוא מאת הקב״ה. על ידי הכרה זאת אפשר להגיע להודאה אמיתית לקב״ה על כל הטוב שגמלנו.

אנו מתפללים ברכה זו שלש פעמים ביום, וככל שנוכל כמה שיותר לפני חנוכה, לכוון בברכה זו במתינות ובכוונה ובהתבוננות, להיכנס להבנה ולהכרה, שכל מה שיש לנו הוא מהקב״ה, וזוהי הסיבה שאנו מודים לו על כל דבר ודבר שיש לנו, הרי זוהי הכנה נפלאה לפני חנוכה, וגם עבודה נפלאה בתוך ימי החנוכה.

(עצה זו יכולה להמשיך וללוות אותנו לכל השנה. המצליח לקבל מהארת ימים אלו ומתעלה בעניין ההודאה, קונה בזה קניין בנפש, הממשיך איתו לכל השנה כולה. צריך להמשיך ולפתח מעלה זו לאט לאט. דווקא בברכת מודים שאנו נפגשים איתה כמה פעמים ביום, יש יכולת לקבל 'שביבים' והארות מימים אלו - שימשיכו איתנו לכל השנה).

ועצה נוספת. בכל יום מימי החנוכה לפני ההלל, נחשוב על כמה דברים טובים שהקב״ה נתן לנו באופן אישי, נכוין להודות על כך ולהגיע להכרה כמה הקב״ה דואג לנו בהשגחה פרטית, וכך אדם נוכל להתקדם ולהגיע למדרגות גבוהות בהודאה לקב״ה.

ובימי החנוכה ישנם הזדמנויות רבות להודות לה', כשיושבים יחד, שמחים ושרים יחד, ניתן לנצל ולקחת את כל זה למקום רוחני הקשור לעבודת ימים אלו - למקום של הודאה והלל לה' יתברך, לספר על חסדיו המרובים בימים ההם ובזמן הזה.

ודבר החשוב מכל כהכנה לימים אלו, הוא פשוט להתפלל כמה שיותר לקב״ה, שיצליח את מעשינו ועבודתינו, שנצליח להתחבר לעבודת הימים, ולהצליח להגיע לדרגה גבוהה יותר בכל עניין ההלל וההודאה.

יה״ר שנזכה להארת ימים אלו, להתחבר אליהם, ולהוציא מהם כמה שיותר תועלת, חיבור וקירבה לקב״ה.

סיכום מהלך הדברים

- בתקופת החשמונאים עם ישראל התרשל בעבודת ה׳, ולא עשה מה שמוטל עליו, נכנעו לכוחות החומר והגשם, עד כדי שנגזר עליהם שתתבטל מהם עבודת בית המקדש.

- הגזרה נתממשה על ידי היוונים, שהם היו הסמל לכוחות הטומאה בעולם שמשליטים את החומר, וכופרים בכל דבר רוחני שלא נראה לעין.

- התיקון של החשמונאים היה על ידי מסירות נפש, שזהו היפך החטא שלהם שחטאו בכניעה לכוחות החומר, ומכיון שהתגברו מעל הטבע שלהם, הקב״ה גם עשה להם ניסים מעל הטבע.

- חכמים שבאותה התקופה תיקנו את חג החנוכה כתיקון לדורות, וזה ע״י חג של הודאה, שעל ידי ההודאה האדם מחבר בין מה שיש לו בעולם הגשמי לבין הכח הרוחני שהביא לו את הכל.

- בעבודתנו בחנוכה, אנו מדליקים נרות, ובכך מסמלים את תפקיד עם ישראל בעולם - להאיר את חושך החומר, ולהשליט את הכח הרוחני בעולם.

- ועל ידי עבודת ההודאה, בהלל שאנו אומרים, בתפילה, בסעודות בשירה ובזמרה, אנו באים לעבוד על ההכרה שכל מה שיש לנו הוא רק מהקב״ה.